

برخیز که بهار آمده است!

عبدالرحمن
حجت الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

دوستان خدا پیوسته به دنبال فرصتی هستند که بتوانند بیشتر با او سخن بگویند و نجوا کنند و در عبادت به سر برند، چنان که از زبان برخی اولیا نقل شده است که ای کاش تمام عمرشان سجده ای برای خدا بود! برای این گروه است که فرموده اند: «زمستان، بهار مؤمن است».

امام صادق ^(ع) می فرماید: «الشَّتَاءُ رِبْعُ الْمُؤْمِنِ يَطْلُو فِيهِ لَيْلُهُ فَيَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى قِيَامِهِ وَيَقْطُرُ فِيهِ نَهَارُهُ فَيَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى صِيَامِهِ؛ زمستان، بهار مؤمن است، از شب های طولانی اش برای شب‌زنده‌داری و از روزهای کوتاهش برای روزه‌داری بهره می‌گیرد. (میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۰۰).

از همان حضرت نقل شده است که: «روزها و شب های زمستان، بهترین فرصت برای رازونیز و مناجات با خداوند است و استفاده از این فرصت یعنی برخاستن از خواب شیرین در دل شب و اندیشیدن در قدرت خدا». همچنین براساس فرمایش امام جعفر صادق ^(ع)، «افضل العبادة إدمان التفكير في الله... وفي قدرته؛ برترین عبادت، مداومت کردن بر تفکر درباره خداوند و قدرت اوست» (جهاد النفس، ج ۵۳).

نیز روزه گرفتن در روزهای کوتاه زمستانی، بهترین فرصت است برای کسانی که می‌خواهند روزه‌های قضای خود را بگیرند و کسانی که می‌خواهند طعم روزه‌های مستحبی را بچشند و شاید به همین دلیل، پیامبر گرامی اسلام ^(ص) فرمودند که «روزه زمستان، غنیمتی فرح بخش است؛ الصوم في الشتاء الغنيمه البارده» (الفقيه، ج ۴، ص ۳۵۶). می‌گویند پس از آنکه حضرت مریم ^(ص) از دنیا رفت، حضرت عیسی ^(ع) جنازه او را پس از تجهیز(امور مربوط به کفن و دفن) به خاک سپرد. سپس روح مادرش را دید و گفت: «مادر! آیا هیچ آرزویی داری؟» مریم ^(ص) پاسخ داد: «آری، آرزویم این است که در دنیا بومد و شب‌های سرد زمستانی را با مناجات و عبادت در درگاه خدا به بامداد می‌رساندم و روزهای گرم تابستان را روزه می‌گرفتم».

شب‌های بلند بی‌عبادت چه کنیم؟ طبعم به گناه کرده عادت، چه کنم؟

گویند کریم است و گنه می‌بخشد گیرم که ببخشد، ز خجالت چه کنم؟

می‌گویند مقدس اردبیلی که از دنیا رفت، عالمی ایشان را در خواب دید و پرسید: «چه چیزی دست شما را در آن دنیا گرفت؟».

مقدس اردبیلی به حرم امیرالمؤمنین ^(ع) اشاره کرد و گفت: «اول عشق به این آقا و سپس نمازهای شب». آن نمازهای شب هم به آبروی امیرالمؤمنین ^(ع) قبول شده است. آیت... قرهی برای کسانی که می‌خواهند اهل نماز شب شوند، راهکاری پیشنهاد می‌داد. می‌گفت کسانی که می‌خواهند نماز شب بخوانند، باید این بدن را عادت بدهند. دو رکعت نماز قبل از خواب بخوانید، دو رکعت هم قبل از اذان صبح، مدتی این کار را بکنید. بعد از آن، دومرتبه، دو رکعت قبل از خواب، اما چهار رکعت قبل از اذان صبح بخوانید؛ چون یک عده می‌گویند، ما یک مدت نماز شب می‌خوانیم، بعد دیگر نمی‌توانیم بخوانیم. دلیلش هم این است که این بدن باید عادت کند. بعد از آن، به صورت منظم، دوباره شش رکعت قبل از اذان صبح، دو رکعت قبل از خواب، باز دوباره، هشت رکعت کنید. بدن باید آرام‌آرام عادت کند، بعد دوباره ده رکعت و بعد یازده رکعتش کنید که آخری به‌عنوان نماز وتر است.

کاش ما هم از خواب غفلت بیدار شویم! کاش بتوانیم عبادت را به خواب شیرین ترجیح دهیم تا به رضای او برسیم، تا به خیر دنیا و آخرت برسیم. ان شاء الله!...

برای نزدیک شدن به خداوند

انجام واجبات دینی از اموری است که نمی‌توان آن‌ها را پشت‌گوش انداخت یا آداب و احکام مربوط به آن‌ها را مشخص کرد. اما بعد از انجام واجبات اگر دوست داشته باشیم ساعت‌های خود در طول شب و روز را، فرصتی برای هرچه نزدیک‌تر شدن به خدای عالم بدانیم، خوب است که به نمازهای مستحبی مشغول شویم. نمازهای مستحبی، تفاوت‌ها و اشتراک‌هایی با نمازهای واجب دارند، با این حال همه نمازهای مستحب مانند هم نیستند و برخی از آن‌ها احکام خاص خود را دارند.

در ادامه به برخی ویژگی‌های نمازهای مستحب اشاره می‌کنیم:

- داشتن وضو لازم است.
- حرف زدن و خوردن و آشامیدن در حین نماز، اشکال دارد.
- دو رکعتی هستند، غیر از نماز وتر که یک رکعت است.
- اذان و اقامه ندارند.
- خواندن سوره، بعد از حمد لازم نیست؛ مگر آنکه دستور خاصی داشته باشد؛ مثل نماز غفیله.
- می‌توان بخشی از یک سوره را بعد از حمد خواند.
- بعد از حمد، بنا به اختیار، چندین سوره می‌توان خواند.
- سجده سهو و نماز احتیاط در آن، وضع نشده است.
- اضافه شدن سهوی ارکان نماز مانند رکوع و سجده، ضرری به آن نمی‌زند.
- در حال نشسته، خوابیده و در حال حرکت، می‌توان نماز مستحبی خواند.
- می‌توان بخشی از آن را ایستاده و بخشی دیگر را نشسته خواند.
- قطع کردن اختیاری نماز مستحبی، جایز است.
- به نیت اموات هم می‌توان خواند و می‌توان دیگران را در ثواب آن شریک کرد.
- هنگام شک در تعداد رکعت‌ها، می‌توان بنا را بر هر رکعتی گذاشت و نماز را ادامه داد.

انواع نمازهای مستحب

- نافله‌های روزانه که پیش از نمازهای واجب یا پس از آن‌ها برپا می‌شود.
- نمازهایی که در وقت مشخص خوانده می‌شوند، مانند نماز شب.
- نمازهایی که به نام چهارده معصوم وارد شده و خواندن آن‌ها توصیه شده است.
- نمازهایی که به نام برخی یاران پیامبر ^(ص) و یاران ائمه ^(ع) وارد شده است، مانند نماز جعفر طیار.
- نمازهایی که برای زمانی خاص تشریع شده است؛ مانند نماز اول ماه.
- نمازهایی که برای مکان خاص تشریع شده است؛ مانند نماز در مسجد جمرکان.
- نمازهایی که برای حل مشکلات روحی و مادی و برآورده شدن حاجت‌ها وضع شده‌اند؛ مانند نماز برای زیاد شدن رزق.
- بنا به آنچه در روایات آمده است، نمازهای نافله به منزله هدیه به خداوند هستند و به قصد نزدیکی به او خوانده می‌شوند، از همین‌رو در هر صورت، پذیرفته می‌شوند. با همه تأکید و تشویقی که درباره انجام نمازهای مستحبی است، ادای آن‌ها باید از روی علاقه و عشق باشد و انسان، بر خودش آن‌ها را تحمیل نکند، بلکه سعی کند ابتدا، آمادگی روحی و علاقه و کنش قلبی داشته باشد، بعد به انجام آن‌ها بپردازد. امام رضا ^(ع) در مورد این موضوع می‌فرماید: «دل‌ها، گاهی اقبال و آمادگی دارند و گاهی نه. عبادات را وقتی که دل‌ها آماده است، انجام دهید. ان للقلوب اقبالا و ادبارا». اگر نماز مستحبی را کسی در وقتش نتوانست بخواند، قضای آن را می‌تواند بعدا به جا آورد، هرچند که طبیعتا آن را به‌کردن ندارد.

نگاهی به مقوله امید و امیدواری در باورهای اسلامی

مرا هزار امید است و هر هزار تویی

حمیده ذاکری | ممکن است صبح یا سختی از خواب بیدار شوید و به دشواری برای رفتن به سر کار آماده شوید. در محل کار دست‌ودلتنان به کار نرود و شب سلانه‌سلانه به خانه برگردید. جمعه با شنبه برایتان فرقی نکند و حوصله حرف و سخن هم نداشته باشید. در این حالت، بعید نیست که اطرافیان‌تان فکر کنند افسرده شده‌اید و ناامیدی به زندگی‌تان یا گذاشته است. آن وقت از چپ و راست برایتان نسخه بیچند و توصیه‌های روان‌شناسی کنند: نسخه‌هایی که گاه مؤثر و گاه موقتی هستند. در این مواقع، آموزه‌های اسلامی می‌توانند دوی درمان شما باشند؛ دوابی که بیشتر از آنکه نسخه‌ای برای زمان بیماری باشد، نسخه‌ای برای همه زندگی شماست و می‌گوید علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد و با این رویکرد، پیش از آنکه شما به ورطه ناامیدی و یأس بیفتید، خداوند با آیات و روایاتش به‌سراغتان می‌آید و درباره پیشگیری از ناامیدی یا شما سخن می‌گوید: سخنی از جنس امید و امیدآفرینی که نشانه‌هایش در آیات و ادعیه بسیار دیده می‌شود و منبع و مقصود تمام آن‌ها، اتکا به خداوند. به‌عنوان تنها قدرت مطلق و ماندگار عالم است.

دعا خواندن به معنی امید داشتن است

همان‌طور که اشاره کردیم، ادعیه به‌عنوان منابعی غنی، سرشار از مفاهیمی هستند که درباره امید و امیدواری با ما سخن می‌گویند. از یک طرف، خداوند خواندن به معنی امید داشتن و امیدوار بودن است و از سوی دیگر، موجب تقویت این حس در ما می‌شود که در پیوند با نیرویی نامتناهی هستیم و از این نظر امید در ما زاده می‌شود. رهبر معظم انقلاب در این‌باره فرموده‌اند: «رابطه دعا، رابطه قلبی شما با خداست. دعا، یعنی خواستن و خدا را خواندن. خواستن، یعنی امیدواری. تا امید نداشته باشید، از خدا چیزی را درخواست نمی‌کنید. انسان ناامید که چیزی طلب نمی‌کند، پس دعا یعنی امید که ملازم با امید به اجابت است. این امید به اجابت، دل‌ها را مشتعل می‌کند و منور نگه می‌دارد» (خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۶۹/۰۱/۱۰).

خدا نقطه پایان ناامیدی است

یأس و ناامیدی، بلایی است که در زندگی روزمره می‌تواند به‌سراغ هرکدام از ما بیاید. تکرار زندگی و درافتادن با مشکلات به‌آسانی می‌تواند نیروی ما را کم کرده، آتش شوق به زندگی را در ما خاموش کند. در تعالیم اسلامی تنها راه نجات انسان، امید بستن به نیرویی است که بتواند ایمان، عشق و انگیزه را در ما زنده نگه دارد. این نیرو نصرت و یاری است که از طرف سرپرستی دائمی، شامل حال ما می‌شود. «در جهان بینی توحیدی فقط خداوند است که قادر است به همه نگرانی‌ها و ناامیدی‌ها پایان دهد. انسان مؤمن با تکیه بر چنین نیروی مطمئن و آرامش‌بخشی، هیچ‌گاه در زندگی و حرکت به‌سوی کمال بازمی‌ایستد و هیچ عاملی قادر نیست او را مأیوس و ناامید سازد.» (آخوندی، ۱۳۸۵: ۷۰).

امید بستن به دنیا، نتیجه‌اش ناکامی است

در قرآن کریم بر ضرورت امید به نیکی‌های ماندگار و آنچه برای انسان خیر آخرت و رضایت خداوند را در پی دارد، تأکید شده است: «مال و پسران، زیور زندگی دنیایند و نیکی‌های ماندگار از نظر پاداش نزد پروردگار، بهتر و از نظر امید [نیز] بهتر است» (سوره کهف، آیه ۴۶). این آیه به‌طور تلویحی بیان می‌کند که امید بستن به اموال و دارایی‌های مادی، انسان را کفایت نمی‌کند. علاوه بر این در سوره یونس، امید داشتن صرف به حیات دنیا و اطمینان یافتن از آن به‌شدت نهی شده و عاقبت آن، آتش دوزخ دانسته شده است: «کسانی که امید به دیدار ما ندارند و به زندگی دنیا، دل‌خوش کرده و به آن اطمینان یافته‌اند و کسانی که از آیات ما غافلند، آنان به [کیفر] آنچه به‌دست می‌آورند، جایگاهشان آتش است» (سوره یونس، آیات ۷ و ۸).

استقامت و صبر، میوه امید است

براساس آموزه‌های اسلام، امید به خدا موجب آسان شدن کارها و تحمل سختی‌ها می‌شود؛ به‌طور مثال در قرآن کریم از امید به رحمت و پاداش الهی، سخن گفته می‌شود که سبب تقویت روحیه و آسان شدن سختی‌های جنگ برای مبارزان است؛ آن چنان که در سوره نسا، آیه ۱۰۴ می‌خوانیم: «و در راه تعقیب دشمن، (هرگز) سست نشوید! (زیرا) اگر شما درد و رنج می‌بینید، آن‌ها نیز همانند شما درد و رنج می‌بینند، ولی شما امیدی از خدا دارید که آن‌ها ندارند و خداوند، دانا و حکیم است». همچنین از روش‌های قرآن کریم برای تقویت روحیه و پایداری مجاهدان، امیدآفرینی است: «در راه خدا پیکار کن! تنها مسئول و وظیفه خود هستی! و مؤمنان را (بر این کار) تشویق کن! امید است خداوند از قدرت کافران جلوگیری کند (حتی اگر تنها خودت به میدان بروی) و خداوند قدرتش، بیشتر و مجازاتش، دردناک‌تر است» (سوره نسا، آیه ۸۴). صبری یکی دیگر از ثمره‌های امید به خداست که در آیات قرآن مجید از آن سخن گفته شده است. براساس آیات قرآن، امید به حمایت الهی، سبب صبری نیکو می‌شود؛ (حضرت یعقوب ^(ع) فرمود: «هوای نفس شما، مسئله را چنین در نظر تان آراسته است. من صبر می‌کنم؛ صبری زیبا و خالی از کفران). امیدوارم خداوند همه آن‌ها را به من بازگرداند؛ زیرا او دانا و حکیم است.» (سوره یوسف، آیه ۸۳).

امید دهنده‌ترین آیات

در برخی منابع به آیه‌های امیدبخش اشاره شده است؛ به‌طور مثال آیه ۱۱۰ سوره نسا که در آن از بخشش پروردگار سخن گفته شده است و می‌خوانیم: «و هر که عمل زشتی از او سرزند یا به خویشن ستم کند سپس از خدا طلب آمرزش و عفو کند، خداوند را بخشنده و مهربان خواهد یافت». دیگر آیه با این مضمون، آیه ۵۳ سوره زمر است: «(ای رسول رحمت!) به آن بندگانم که (به‌عصیان) اسراف بر نفس خود کردند، بگو هرگز از رحمت (نامتناهی) خدا ناامید مباشید؛ البته خدا همه گناهان را (چون توبه کنید) خواهد بخشید که او خدایی بسیار آمرزنده و مهربان است». به نقل حضرت امیرالمؤمنین ^(ع) از رسول خدا ^(ص)، امیدبخش‌ترین آیات، آیه ۱۱۴ سوره هود است: «و نماز را از دو طرف (اول و آخر) روز به‌پا دار و نیز در ساعات آغازین شب که البته حسنات و نکوکاری‌ها، سیئات و بدکاری‌ها را نابود می‌سازد. این (نماز) با این سخن که حسنات شما سیئات را محو می‌کند، یادآوری است برای اهل ذکر و پندی بر مردم آگاه». از امام باقر ^(ع) نقل کرده‌اند که امیدبخش‌ترین آیات، آیه ۵ سوره ضحی است: «و پروردگار تو به‌زودی به تو چندان عطا کند که تو را ضی‌شوی» (مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۷۶۵). در تمام این آیات، بخشش پروردگار و عطای بی‌اندازه او، عامل امید و انگیزه ادامه حیات و حرکت به‌سمت کمال معرفی شده است. اما به‌جز این در آیات دیگری خداوند، بندگان را به دیدار و لقای خودش، امید و وعده داده است و به‌گفته عارفان و بزرگان، این امید مهم‌ترین انگیزه حیات و حرکت انسان به‌سوی ابدیت است.

خدا می‌خواهد به او امیدوار باشیم

امید، عامل حرکت انسان به سوی کمال است. برپایه روایات، هر که به چیزی امید داشته باشد، برای رسیدن به آن می‌کوشد. حال سؤال اینجاست که آیات و روایات، ما را برای رسیدن به چه امری تشویق و امیدوار می‌کنند؟ خداوند در قرآن ما را به رحمت، مغفرت و بخشش امیدوار می‌کند. هر جا که در آیات با این اوصاف از خدا یاد شده است یا در ادعیه او را با این نام‌ها می‌خوانیم، در حقیقت می‌گوییم که به مهر او امیدواریم و در طلب بخشش و آمرزش هستیم و چرناشیم وقتی می‌خوانیم که خطاب به پیغمبرش می‌گوید: «و هنگامی که بندگان من، از تو درباره من سؤال کنند، (بگو) من نزدیکم. دعای دعاکننده را، به هنگامی که مرا می‌خواند، پاسخ می‌گویم. پس باید دعوت مرا بپذیرند و به من ایمان بیاورند تا راه یابند (و به مقصد برسند)». در این آیه کوتاه، خداوند هفت مرتبه به ذات پاک خود اشاره کرده و از این راه، نهایت پیوستگی و قرب و ارتباط و محبت خود را درباره بندگانش مجسم ساخته است (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج یک، ص ۶۳۸). به همین دلیل است که امام علی ^(ع) می‌فرماید: «تعجب می‌کنم از فردی که از رحمت خدا ناامید است، در حالی که راه نجات و رستگاری دارد و آن، استغفار و طلب آمرزش است» (تصنیف غررالحکم، ص ۱۹۵، ح ۳۸۴۹).